

A. Alper Akçam*

1 Aralık 2003, Bursa

BURSA'YA ÜTOPIK MEKTUP*

Merhaba Bursa,

Bu sana senden yazdığım ilk ve son mektup olacak. Göçebe ruhumu hayata bağlayan varlık ve inanç parçaları bir bir koştukça yerlerinden, ben, içimden akıp gelen karşı konulmaz bir güçle sürükleniyorum köklerimi bulabileceğimi sandığım o uzak ülkelere doğru; sense, giderek kalınlaşan bir sis perdesi arkasında kalmış eski ve güzel bir düş gibi uzaklaşıyorsun benden. Yollarımız bir daha kesişir mi, hiç bilmem...

Her şeye karşın, 7. Bursa Edebiyat Günleri'ne katılmış, Çınarlı Kentin Dili'ne Kafdağı'nın ardından kaynaklı destansı dilini dokundurmaya gelmiş babamın, Dursun Akçam'ın da sendeki değişiklikleri görmesini isterdim. 2002 Mart'ının son günleriydi, onun da sana son uğrayışı... Ne çok konuşmuştuk seni Bursa... Bursa tarihinden, eski Bursa coğrafyasından ve Tanpınar'dan bize kalanlarla o gün yaşadığımız Bursa'yı birlikte duyumsamış, birlikte anlamaya çalışmıştık. Senin o ünlü yazarının, sağ ve sol siyasal kanatlardan kendine yönelmiş eleştiriler karşısında söylediği gibi, yalnızca "mâruz ve müşahid" olmanın bedelini mi ödemişti o eski şehir, bu yeni kent?

Adından hülyalı aşklar, su sesleriyle kanat şakırtılarının şarkıları taşan, yeşil ovasından bitmez bereketler ve doyumsuz tatlar fışkıran, ulu çınarlarında tarihle çekincesiz yüzleşmenin ve zamana meydan okumanın rüzgârları salınan senin, Bursa şehrinin, inanılmaz bir göç dalgası ve doğaya saldırı çılgınlığı altında kaldığın, o efsane kimliğiyle neredeyse ölümün eşliğine vardığın, kendin olana hiç benzemeyen, sıradan, öylesine, gelişigüzel bir kente dönüştüğünün acı gerçeğiydi içimizi yakan.

Ankara'dan kente ilk girişte, güneşi tutuklarcasına bitleştirilmiş, karmakarışık yapılaşmış, güzellik adına ne varsa tümüne inat duran yapıların üstünde göğe yükselmiş demir çubuklarla Nilüfer ovasını boğmuş pis kokular karşılıyordu gelenleri. İnsan denen yaratığın, açgözlülüğün ve sefaletin sembolü paraya, mala bunca tutkunluğunu şaşkınlıkla izliyor, kendi özüne ve tarihine nasıl düşmanca saldırılabildiğine tanıklık ediyordu Bursa'nın o ölüme yatmış yeni zamanı. Servetinin tamamına yakınına harcayarak şehre iki yüz çeşme yaptıran, onları, "sevdiğinin boynuna su seslerinden çelenkler, sabahın uyanışına inci dizileri gibi dökülen ve

akşamların gurbetinde büyük mücevherlerin parıltısıyla tutuşan gerdanlıklar” gibi sana armağan eden Karaçelebizâde Aziz Efendi de insandı., onun çeşmelerini hoyratlıkla kurutan, kendi yapısının duvarını, balkonunu komşusuna ait alana on santim kaydırmak için olmadık hileyi, cambazlığı yapan da, kendi cenneti için başkalarına cehennemi “hak” gören de... Ruhumuzla bedenimiz arasındaki boşluktan kimi zaman şiir sızıyordu içimize, kimi zaman dizginlenemez bir öfke, kimi zaman da doymak bilmeyen bir açgözlülük... Bu sızıntının ayırımına varabilsek, onu görünür kılabilsaydık, insanoğlunun yedi bin yıldır aradığı gerçeğe de biraz yaklaşmış olacaktık sanırım.

İnsanoğlu kendi yaşamının kaynaklarına büyük bir açgözlülükle saldırıyordu. Suyu, toprağı, ateşi, hatta diğer insanı, “öteki”ni çoktan parçalamıştı... Gelgeç konuk olduğu bu dünyada, kendinden ayrı düştüğünde hiçbir anlamı olmayacak dünya malına sahip olma arzusu ve yalnızca kendine ait kılma tutkusu, belki de kendi için var olmayı bir türlü öğrenememiş insanın kendi varoluşu karşısındaki şaşkınlığının en büyük sıçraması, doğaüstü davranışın en büyük saplantısıydı. Köyden kente o büyük göçüşle birlikte, doğal suyun damacanelerle şişelerin içinde paranın saltanatına tahtırevan kılındığına tanıklık etmişti insan. Toprak, yüzlerce yıldır, kardeşçe yaşam kuruluşunun dirlik düzenindeki ortak sevgili, tanrı bereketi olmaktan çıkmış, yıkılış derebeleşmesinin kesim düzeninde kapanın elinde kalmıştı. Ateşin uysal sevgilisi, doyuran, ısıtan, ruhları okşayan ve örten yeşil ormanlar yok edilirken, yeni çağın kara sıvısı, açgözlü insanın oyuncağı petrol ateşi, bomba olup, ölüm olup yağmıştı dünyanın tüm parası az, çoğula katılma inancı boyundan aşmış yoksul insanların başına.

Sıra havanın parçalanıp paylaşılmasına gelmişti demek... Onun için mi göğe yükselmişti o yüreğimizi yakan demir çubuk uçları?

Senin ölümsüz yazarın Tanpınar, yıllar önce, “Şimdiye kadar gördüğüm şehirler içinde Bursa kadar muayyen bir devrin malı olan bir başkasını hatırlamıyorum. Fetihden 1453 senesine kadar geçen 130 sene, sade baştanbaşa ve iliklerine kadar bir Türk şehri olmasına yetmemiş, aynı zamanda onun manevi çehresine gelecek zaman için hiç değişmeyecek şekilde tesbit etmiştir. Uğradığı değişiklikler, felâketler ve ihmâller, kaydettiği ileri ve mesut merhaleler ne olursa olsun, o hep bu ilk kuruluş çağının havasını saklar, onun arasından bizimle konuşur, onun şiirini teneffüs eder.(...) Bu hakikati gayet iyi gören ve anlayan Evliya Çelebi, Bursa’dan bahsederken ‘ruhaniyetli bir şehirdir’ der. (...) Dedelerimiz bu mucize ile ve onun etrafına taşıdığı imanla Bursa’nın ve İstanbul’un çehresini değiştirdiler, onları yarım asır içinde halis Türk ve Müslüman yaptılar. Yirmi otuz senelik bir zaman içinde Bursa’nın ve İstanbul’un yıkılmış Şarki Roma manzarası ortadan silindi...” diyordu. Bu saptamanın dilinde

gizlenen şey, fetihten öncesine hoyratça davranışın ayıbı olabilir miydi? Bitinia'nın, Bizans'ın tarihi nerede kalmıştı? Tanpınar'ın ölümünden sonra, kendinden öncekini silip yok etmek için saldıran göç dalgalarına ne diyecektik? Ustalarının ruhlarını kesme taşlarında taşıyan tarihi yapıları, betonun çirkinliği içinde bugünden utanırca gizleyip yok eden, akarsu yataklarını çöplüğe dönüştüren, “beyaz zafer ve ganimet çiçeği” Nilüfer Sultan'ın “şiir ve cazibeyi” çağrıştıran adını, dayanılmaz iğrenç kokular saçan koyu renkli bir derede, deterjanlı çamura, zifte bulayan, bereket ovalarını, fabrika dumanlarıyla, yoksulluk ve işsizliğe koşut olarak sayıları artan dışalım jiplerin yarıştığı asfalt yollarla parçalayan, tüm güzelliklerin üzerine doymaz ve aymaz benliklerin kapkara hırsını seren, Bursa'yı bir kez daha baştan aşağı değiştiren ve sanki bir kez daha değişemez kılan insanı nasıl kınayacaktık?

Hangi köşede unutulmuş bir tarih kitabının öylesine uğranılmış bir dizesiydi, “*su sesi ve kanat şakırtısından billur bir avize*” olmuş o Bursa zamanı?

Tarih, kendisine saygı duymayan Bursa'dan, senden intikam almıştı sanki.

Tam ölümün eşiğinde diyorduk Bursa'nın şiiri, yeşili, şarkısı, o masalsı tarihi için ki, bir şeyler değişmeye başladı... Tanpınar'ın bir akşamın loş ışığı içinde Hüdavendigâr Camii'ne gidip aramayı düşündüğü, yıllar öncesinden anımsadığı o çocuksu gülüşün yaşamın başka bir ucundan yeniden belirmiş olmasıydı belki de neden. “Bu gülüş, bütün o taşlarda dinlenen ve geçmiş zamanı tahayyül eden *ölüm*'e güneşten, aydınlıktan, çok sevdikten sonra açık gözlerle bırakılıp gidilen her şeyden toplanmış bir ithaftı. Emindim ki orada, o sessiz taşlara sinmiş ruhlar, kendilerini bu gülüşle bir an, yeni açmış bir gül fidanı gibi taze, ıtırılı ve mesut buldular” diye anlatır Tanpınar.

Evet Bursa; Tanpınar'ın da yıllar sonra yeniden andığı ve bugün seni baştan aşağı bir kez daha değiştiren, benim sana taşıdığım o gizemli gülüş olmalıydı. Onu babamdan ödünç alıp getirmiştin sana Bursa. Ölümün hem ertesinde, hem öncesindeki bir sabah zamanı, hayatı çok seven ve yakın bir gelecekte ölüme yazgılı olduğunu bilen, aykırı ruhlu bir babada, birdenbire karşıma çıkıvermişti o gülüş. Yine hastanedeydik o gece, umudumuz kesilmişti artık. Uzun ve bitmeyen karanlık saatler boyunca komalarda çırpınmış, terler dökmüş, hallusinasyonlar görmüştü babam; ölümlere gidip gidip geri gelmişti. Güneş doğarken, birden uyanıp doğruluverdi... Bilinci açılmış, günlerdir anlaşılmaz olmuş konuşması düzelmişti. Yüzünde, tam da Tanpınar'ın betimlediği, hepimizin gizine ermemiz gereken o müthiş gülüş duruyordu. Gece boyunca, ölmüş babasının onu yanına çağırdığını, bir gazetede yayınlanmış kendi ölüm duyurusunu okuduğunu söylüyordu gülerken. Ölümlerden kıl payı çıkmıştı ama

kanserliydi, yine ölümdü onu bekleyen. Oysa ölmeyecek gibi gülüyordu bana ve karşısındaki pencereden az önce doğmuş, çok uzaklardaki o Kafdağı ülkesinden ona yetmiş yıllık ayrılığın altın parıltılarını, su boylarına diktiği söğütlerin şarkılarını, çiçekli yaylaları kaplamış arı vızıltılarını, gün yanığı yüzlü köylü çocuklarının öğretmenlerinin ateşiyle, onun ışığıyla aydınlanmış yüreklerini taşıyan güneşe... Çay istedi. İki yüz metre uzaktaki ilkyardım kantininden naylon bir bardakla, son çayı olabileceğini bilerek, ellerimi ve içimi yaka yaka çay taşıdım ona. *Ölümden sonra ve ölümden önce, günaydın sana güneş, günaydın çok sevdiğim yaşam, günaydın ellerinde tutamayacağı hayatı bana taşımaya çalışan oğul, günaydın çok uzaklarında son yolculuğuma hazırlandığım ve bir daha dönemeyeceğim çimenli çiçekli dağlar, günaydın bir bardak çayın buruk tadı, buğusu, kokusu, yetmiş altı yıllık ömrün her ânı artık vazgeçilemez olmuş anısı, hepimize günaydın ve beni unutmayın sakın...* diyordu gülüşü, o gülüşe tanık olmuş oğlunda kalmış bakışı.

Onu Karşıyaka'da, kimsenin malı mülkü olamayacak bir toprak parçasına yalınayak bıraktıktan sonra sana döndüm Bursa. Şehre girerken babamın o sabahki gülüşü vardı yüzümde. O yüzle, o gülüşte taşınan anlamla karşılaştın sen ve birden değişmeye başladın. “Beş Şehir” denemesini, “kaybolan şeylerin ardından duyulan üzüntü ile yeniye karşı beslenen iştiaak” diye tanımlayan yazarının sesini yeniden duymuştun, bir kez daha “ruhaniyetli bir şehir” olmanın yoluna koyulmuştun.

Yapıların üstündeki ucu açık bırakılmış demir çubuklar söküldü yerlerinden; bir kat daha edinme hırsı yerine, barınma, hayatı sevdikleriyle paylaşma istenciyle kurulan yeni yapılar, her an güneşe, aya, yıldızlara gülen kiremit çatılarla kapatıldı. Komşularının evlerine gölgesi düşen iğreti tüm katları yıktı Bursalılar. Sokaklarda, güneşin, özgürce büyüyen ağaçların, dünya malına metelik vermeyen mertliğin, çocukluğun ve herkesin sevgilisi hayvanların bayramı var. Yıllarca yol boylarında ezilmiş, parçalanmış bedenleri sergilenen köpek ve kedi yavruları için şimdi bakımevleri yapıldı, türün sürdürümünü sağlayacak ölçüde kısırlaştırıldı hayvanlar. Bursalılar yiyecek ve sevgi taşıyor onlara. Dere boylarına atılmış naylon poşetleri, çürümüş çöpleri, ne kadar pislik varsa gözleri ve ruhları kirleten, tümünü elbirliğiyle topladı şehir halkı. Tüm fabrikalara ve kanalizasyon akıntılarına arıtma sistemleri kuruldu. Dağlardaki kaçak yapılar elbirliğiyle kaldırıldı, su yatakları temizlendi. Duru sular akar oldu tüm dere boylarından, arınmış, yeniden çiçek kokularıyla, kanat şakırtılarıyla bezenmiş Nilüfer ovasına doğru. Davullar zurnalar çalındı doğa temizlenirken. El ele kol kola çalıştılar genç kızlar ve bıçkın delikanlılar, en güzel, en gösterişli giysileriyle, kız oğlan

birlikte halaylar tutup yöresel oyunlar oynadılar. Sana ülkenin ve dünyanın dört bir yanından, seni umut bilerek taşınmış insanlar, bir kez daha Bursa'da buluşmanın coşkusu yaşadılar.

Yeniden doğuşun, yaşamı sevmenin, insanca varoluş bilincinin uyanışı onuruna yapılan kutlamaların en önemli anlarından birisi de, kuşkusuz, şehrin altın anahtarının Fehim Usta'ya verilmesiydi. Bilirsin Fehim Usta'yı Bursa... Demirtaş Sanayi Bölgesi'ne İstanbul yolundan girişte, ana caddenin iki yüz metre kadar ilerisinde, sağdaki bir fabrikada depo sorumlusudur o; Balkan göçeri binlerce evladından birisi... İşinden arta kalan tüm zamanını fabrika bahçesinde çalışarak geçirir; fabrikaların o bereket ovasına verdiği zararları bedeniyle ve ruhuyla örtmek için çırpınır sanki. Renk renk çiçekler, boy boy fidanlar yetiştirir bahçesinde. Yollarda kamyonların ezdiği, otomobillerin sakat bıraktığı kedileri, köpekleri besler, yaralarını sarar ıslak gözleriyle. Bahçesinin dört köşesinde al kanatlı güvercinler uçuşur, şen serçeler şarkılar söyler, tavşanlar, tavuklar gezinir çimenlerinde, kazlar, ördekler yüzer kendi elleriyle yaptığı şirin havuzda... O bahçeyi bir kez gezen, ruhunun tüm kapılarını kapatır öfkeye, hırsa, açgözlülüğe, yararcı aklın doymak bilmeyen saldırısına; tepeden tırnağa duyguya, şiire keser... Hele de insanın peşini hiç bırakmayan, küçücük gözlerinde, kahverengi gagasında, ikide bir çırparak yaşamı ve ustasını selamladığı rengârenk kanatlarında, evrenin tüm sevinçlerini taşıyan o erkek ördeği mutlak görmeli, öyküsünü dinlemelisin Fehim Usta'dan sevgili Bursa. Fabrika mutfağı için bir şeyler almaya pazar yerine gitmişmiş Fehim Usta. Bir de bakar ki, köşenin birinde bir yaşlı kadın ağlar, bu parlak renkli şirin ördek de gagasıyla ona uzanmaya, okşayıp avutmaya çalışır... Ne ağlıyorsun ana diye sorar Fehim Usta, anlatır kadın. Bu gördüğün ördeği yavruyken almıştık oğulcuğum, evde torunuma oyuncak olsun diye, büyüdü, eve odaya sığmaz oldu; gücümüz de onu beslemeye yetmez oldu, der. Satacağım şimdi onu; torunum evde ağlar, ben de burada; alıp da kesecekler buncağızı diye... İçi bir hoş olur Fehim Usta'nın, üzülme hiç sen bre ana der, ördeğin hiç kesilmeyecek, ben alacağım, ben bakacağım ona, Demirtaş'ın en güzel bahçesinde... Alır getirir ördeği. Gün o gündür burada yaşar; gelenin gidenin ardından, paytak paytak sevgisiyle, Fehim Usta'nın yanına kattığı beyaz kanatlı sevgilisiyle gezinir.

Fehim Usta'ya verilen anahtarın onun boynunda parlıyor şimdi Bursa... Tanpınar'ın bir akşam üstü Hüdavendigâr Camii'nde aramaya çıktığı, on yıllar sonra benim bir ölümün sonrasında ve başka bir ölümün öncesinde babamın yüzünde bulduğum o gülüş gibi...

Sen Tanpınar'ı andıkça sevgili Bursa, ben de babamı anımsayacağım; Fehim Usta'nın bahçesine uğrayıp, bir bardak sıcak çayın buğusunda, kokusunda, insan gibi yaşamış tüm insanlar tadındaki şiiri, sevgiyi, yeşili selamlayacağım. Ne ellerim yanacak artık, ne de

yüreğim... Ölümlü olmak, ölümlü olduğumuzu bilerek yaşamak bize verilmiş en büyük ceza ise, acıyı, sevinci, şiiri paylaşmak, erdemi alkışlamak, ondan daha büyük armağandır diyeceğim; bunu sen öğrettin bana... Geçmişin sanatı, kendini, günümüz insanının kendi tarihsel rolünü kararlaştırırken yaptığı seçimlerde gerçekleştirebilmişse sanat olabilmıştır ancak. Ölümün kendisi de, bilene, bir yeniden doğuş değil mi, ey sevgili Bursa!

[*aalperakcam@mynet.com](mailto:alperakcam@mynet.com) , alperakcam@doctor.com

*(Bu metin, Osmangazi Belediyesi tarafından Ahmet Hamdi Tanpınar anısına düzenlenen “Bursa’ya Ütopik Mektup” yarışmasında ikinci olmuş ve kitaplaştırılan aday yapıtlar arasında yayınlanmıştır.)